

**СІЛЬСЬКА ТЕРИТОРІЯ В УМОВАХ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ
ПІСЛЯ АВАРІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС: 1986 – 2006 РР.**

**(НА ПРИКЛАДІ ТЕРИТОРІЇ НОВОВЕЛІДНИЦЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ
ОВРУЦЬКОГО РАЙОНУ, ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

У статті висвітлено особливості господарської діяльності, функціонування соціально-культурної сфери, збереження кадрового потенціалу на території Нововелідницької сільської ради Овруцького району, Житомирської області після аварії на Чорнобильській АЕС.

***Ключові слова:** сільська територія, Чорнобильська аварія, сільське господарство, соціально-культурна сфера.*

Постановка наукової проблеми та її значення. У сільській місцевості в процесі еволюції людського суспільства удосконалювались продуктивні сили і відповідно виробничі відносини. Відбувались зміни різного характеру: технологічні, економічні, соціальні та ін. Але її роль в соціумі завжди була визначальною. Тим більшого значення сільська територія набула в сучасний період техногенного навантаження на природне середовище – як самобутня одиниця у сільському житті; збереженні духовних, культурних, звичаєвих надбань, традицій села; охороні природи; у забезпеченні сталого розвитку сільського господарства та агропродовольчого сектора економіки взагалі. Залишається актуальним більш повне дослідження проблеми функціонування і розвитку сільських територій, їх ролі в сучасних умовах і, зокрема, в умовах радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС, яке розповсюдилось на значній площі Українського Полісся. Таке дослідження і його наукове обґрунтування, а також відповідно створена законодавча база і консолідує роль органів самоврядування всіх рівнів забезпечать в майбутньому комплексний розвиток сільських територій.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Аналіз наукових досліджень останніх років свідчить про фрагментарне вивчення окремих питань даної проблеми, недосконала законодавча база по комплексному розвитку сільських територій. Хоча вченими Інституту економіки та прогнозування НАНУ та Інституту аграрної економіки НААН, зокрема Л.О. Шепотько [1], І.В. Прокопа [1,5], В.В. Юрчишиним [2], П.Т. Саблуком [3], О.М. Онищенком [4], П.І. Гайдуцьким [6] та їх науковими школами, проведені дослідження аграрного сектора економіки у нерозривному зв'язку з інтересами функціонування сільських територій, які знайшли своє відображення в цілому ряді наукових публікацій. Процеси соціально – економічного відродження сільських територій, уражених наслідками аварії на Чорнобильській АЕС досліджував А.С. Малиновський [7].

Мета статті. На підставі дослідження поточних архівів і наукових праць висвітлити функціонування території Нововелідницької сільської ради Овруцького району, Житомирської області, яка знаходиться в 3 зоні відселення із щільністю забруднення ґрунту ізотопами цезію до 15 Кі / км².

Виклад основного матеріалу. На території сільської ради розташовано сім сіл: Нові Велідники, Красилівка, Старі Велідники, Прибитки, Сорокопень, Іллімка, Чабан. У них, станом на 01.01.2006 р., в 1168 дворах проживало 3102 особи (з них: дітей до 17 років – 687 осіб, пенсіонерів – 1037 осіб). Це на 1914 осіб менше ніж у 1985 році (1986 рік – аварія на ЧАЕС).

Таблиця 1.

Динаміка чисельності населення на території Нововелідницької сільської ради Овруцького району з 1985 року по 2005 рік [8].

Роки	1985	1986	1987	1990	1995	2000	2002	2005
Всього населення	5016	5005	4526	4074	3670	3456	3295	3102
Народилось	54	35	38	38	58	54	21	29
Померло	59	56	53	62	62	56	61	68

Всього земель, які входять до адміністративно-територіальної одиниці (Нововелідницької сільської ради) – 13374 га. З них: ПСП «Велідницьке» – 1935,2 га (в т.ч. с/угідь – 1928,2 га); виробничі підрозділи Словечанського держлісгоспу (Велідницьке лісництво, склад «Велідники») – 6510 га; ДП «Словечанський АПК» – 1642 га; Сорокопєнське лісництво Овруцько-Народицького спецдержлісгоспу – 506 га; промислові та інші підприємства – 14,7 га; підприємства транспорту, зв'язку (Південно-західна залізниця та ін.) – 225,3 га; водогосподарські підприємства – 12,9 га; заклади,

установи, організації – 19 га; землі, які надані у власність і користування громадянам – 1594,4 га; землі запасу та землі, не надані у власність та постійне користування в межах населених пунктів – 1036,3 га.

З метою поліпшення умов проживання та зменшення міграції населення після аварії на ЧАЕС за рахунок держави розпочато газифікацію населених пунктів. Зокрема, прокладено газовідвід високого тиску (55 атм), довжиною 25 км, збудовано ГРС, газифіковано школу, дільничну лікарню, будинок культури, адмінприміщення і кілька десятків дворів. Сільгосп підприємством за власні кошти збудовано 7,5 км доріг з твердим покриттям, 5 мостів, проведено 2,5 км водогінних мереж, побудовано АТС.

Позитивним є те, що завдяки консолідації зусиль територіальної громади, органів самоврядування, керівників і спеціалістів виробничих структур та закладів, установ і організацій, розташованих на території сільської ради, а також органів влади району і області, вдалось зберегти і забезпечити функціонування соціально-культурної, побутової сфер та виробничих структур у кожному населеному пункті на вказаній сільській території.

Таблиця 2.

Мережа закладів освіти, культури, медицини, торгівлі, зв'язку на території Нововелідницької сільської ради, Овруцького району станом на 01.01.2006 р. [8].

№ п/п	Назва населеного пункту, кількість населення і дворів	Назва і коротка характеристика закладу
1	с. Нові Велідники. Населення – 763 особи, з них: 199 дітей до 17 років, 209 пенсіонерів. Дворів – 275.	– Загальноосвітня школа I – III ступенів, в якій навчається 310 учнів; – Дитячий садок на 45 місць; – Будинок культури; – Бібліотека; – Дільнична лікарня на 25 ліжок; – Будинок пристарілих на 25 ліжок; – Магазин; – Відділення зв'язку.
2	с. Красилівка. Населення – 856 осіб, з них: 192 дитини до 17 років, 294 пенсіонери. Дворів – 300.	– Загальноосвітня школа I – II ступенів, в якій навчається 120 учнів; – Будинок культури; – Бібліотека; – ФАП; – Магазин.
3	с. Прибитки. Населення – 571 особа, з них: 94 дитини до 17 років, 229 пенсіонерів. Дворів – 241.	– Загальноосвітня школа I – II ступенів в якій навчається 56 учнів; – Будинок культури; – Бібліотека; – ФАП; – Магазин.
4	с. Старі Велідники. Населення – 403 особи, з них: 98 дітей до 17 років, 121 пенсіонер. Дворів – 147.	– Клуб; – ФАП; – Магазин.
5	с. Сорокопень. Населення – 266 осіб, з них: 51 дитина до 17 років, 101 пенсіонер. Дворів – 112.	– Клуб; – ФАП; – Магазин.
6	с. Іллімка. Населення – 135 осіб, з них: 33 дитини до 17 років, 46 пенсіонерів. Дворів – 50.	– Клуб; – Магазин.
7	с. Чабан. Населення – 108 осіб, з них: 20 дітей до 17 років, 37 пенсіонерів. Дворів – 43.	– Клуб; – Магазин.

Так, Нововелідницька школа I – III ступенів збудована за типовим проектом, повністю забезпечена кваліфікованими педагогічними кадрами, необхідним навчальним і спортивним обладнанням. Організовано харчування і підвіз учнів за сприяння держави і КСП «Велідницьке».

Сільська громада та органи самоврядування в 2004, 2005 рр. взяли участь в розробці та реалізації проекту «Освіта» згідно програми ООН по ліквідації наслідків

Чорнобильської катастрофи на суму 154.276 грн. У результаті реалізації проекту перекрито дах Нововелідницької середньої школи, закуплено навчальне обладнання та спортивний інвентар, покращено умови навчання та проживання дітей. Про ефективність навчання і виховання свідчать активна участь і високі результати, здобуті учнями школи в районних і обласних предметних олімпіадах і спортивних змаганнях. Значна кількість випускників школи вступають і успішно навчаються в середніх спеціальних та вищих навчальних закладах.

Будинок культури с. Нові Велідники збудований також за типовим проектом на 450 місць, утримується в хорошому стані, має автономне опалення, укомплектований кадрами. Працюють гуртки художньої самодіяльності, функціонує музей історії села, проводиться багато цікавих масових заходів для жителів села та з їх активною участю.

Належні умови лікування і догляду пацієнтів створені в дільничній лікарні і будинку пристарілих, що особливо необхідно в сільській місцевості, в якому працює кваліфікований колектив медичних і соціальних працівників.

Сільська рада, виконком, комісії, керівництво ПСП «Велідницьке» постійно працюють над питаннями соціального розвитку сіл, надання допомоги та різних послуг жителям населених пунктів з різних питань їх життя і побуту. ПСП «Велідницьке» постійно виділяє кошти на утримання закладів освіти, культури, медицини, торгівлі. Так, з 2002 по 2005 рр. школам і дитячим садкам виділено 15 тис. грн., на ремонт будинку культури і клубів в селах – більше 100 тис. грн., лікарні і ФАПам – 10 тис. грн., будинку пристарілих – 7 тис. грн. Враховуючи запити, прохання жителів сіл, ПСП «Велідницьке» після аварії на ЧАЕС, щорічно надає різних послуг в середньому на суму 340 – 350 тис. грн. (це корми, насіння, техніка, органічні і мінеральні добрива, вапнякові матеріали, ритуальні послуги). Крім того Велідницьке та Сорокопєнське лісництва, склад «Велідники» також щорічно надають послуги населенню лісоматеріалами, дровами, автотранспортом на суму відповідно 32, 23 і 20 тис. грн.

З виробничих структур, які розташовані на території Нововелідницької сільської ради основним платником податків є приватне сільськогосподарське підприємство (ПСП) «Велідницьке». Всього с/г угідь – 1928,2 га, з них: рілля – 1901,2 га, сінокоси – 11,4 га, пасовища – 15,6 га. Грунти дерново-підзолисті середньо-суглинкові супіщані; середній бал – 35, рН – 4,5 і процентом гумусу лише 1,2. Щорічно 1200 га землі захищається від ерозії (оранка поперек схилу, водовідведення). З метою зменшення радіонуклідів, проводиться вапнування ґрунтів, на яких вирощуються сільськогосподарські культури.

У сільськогосподарському підприємстві працює 400 осіб, з них: в рослинництві – 150 осіб, в тваринництві – 250 осіб, в т.ч. 45 доярок. У 2005 р. працівниками вироблено 3691 т зерна, проти 1900 т у 1996 році, що майже у 2 рази більше. Відповідно у 2005 р. прибуток в галузі рослинництва склав 200 тис. грн., проти 55 тис. грн. у 1996 р.

Позитивних результатів досягнуто і в галузі тваринництва. Якщо у 1986 р. було вироблено 19854 ц. молока, то у 2005 році – 22281 ц., що більше на 2427 ц. У 2005 р. надій молока на корову склав 3593 кг проти 1946 кг у 1986 р. Одержано прибуток від тваринництва у 2004 р. – 127 тис. грн., у 2005 р. – 200 тис. грн. Поголів'я ВРХ у 2005 р. було 2729 голів, в т.ч. 720 корів, проти 2093 голови у 2000 р. і менше ніж у 1986 р. лише на 273 голови.

В цілому, рівень рентабельності с/г виробництва у 2005 р. склав 37,8 % проти 15,4% – у 1986 р.

Слід зазначити, що крім цього підприємства на території сільської ради розміщені виробничі підрозділи підприємств різних форм власності. Вони не є юридичними особами, а входять в їх структуру, тому не є платниками податків в бюджет сільради і не беруть участь у розвитку соціальної сфери сільської території. Це, зокрема, виробничі підрозділи Словечанського держлісгоспу (Велідницьке лісництво, склад «Велід-

ники)), ДП «Словечанський АПК», Сорокопєнське лісництво Овруцько-Народицького спецдержлісгоспу та ін.

Сільська рада при допомозі ПСП «Велідницьке» домоглась збільшення виробництва тваринницької продукції у підсобних господарствах населення. Для корів громадян виділено випаси, в яких кількість радіонуклідів не перевищує допустимих норм. Власники дворів, для зменшення попадання радіонуклідів у продукцію, отримують концкорми, зелену масу, органічні та мінеральні добрива, вапнякові матеріали. В результаті такої роботи кількість корів у господарствах населення за останні роки не зменшилась і в 2005 р. їх було 614 голів. У цьому ж році у населення було закуплено 1413 т молока проти 448 т у 2000 р. На корову це становило 2301 кг проти 578 кг – у 1986 р., що дало можливість поліпшити матеріальне становище громадян.

Вирішальна роль у соціальному розвитку даної сільської території, забезпеченні функціонування закладів соціально-культурної і побутової сфери, досягненні вагомих результатів у виробництві сільськогосподарської продукції належить досвідченим, кваліфікованим кадрам, які вдалось зберегти і поповнити після аварії на ЧАЕС. Заклади освіти, культури, медицини, зв'язку, виробничі структури повністю забезпечені кваліфікованими кадрами. Так, в школах працює 65 вчителів, з них з вищою освітою – 59, з середньою спеціальною – 6; в закладах культури працює 13 культпрацівників, з них: з вищою освітою – 1, із середньою спеціальною – 9, із загальною середньою – 3; в дільничній лікарні працює головний лікар з вищою освітою, 10 медсестер з середньою спеціальною освітою.

Для прикладу подаємо якісний склад головних спеціалістів і керівників середньої ланки ПСП «Велідницьке» – основної виробничої структури на даній території (табл. 3).

Таблиця 3.

Якісний склад головних спеціалістів і керівників середньої ланки ПСП «Велідницьке» станом на 01.01.2006 року [9].

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Рік народження	Освіта	Посада	З якого року	Стаж роботи
					на посаді	
1	Плітман Яків Ісакович	1933	вища, Житомирський с/г інститут	Голова ПСП	1962	43
2	Блонський Іван Миколайович	1942	вища, Житомирський с/г інститут	Головний агроном	1975	30
3	Рибінський Микола Ілліч	1958	с/спеціальна, с/г технікум Ленінград. обл.	Заступник по тваринництву	1981	24
4	Овчаренко Ігор Анатолійович	1962	вища, Житомирський с/г інститут	Головний зоотехнік	1984	21
5	Гришан Леонід Васильович	1981	вища, Державний агроекологічний ун-т (м. Житомир)	Головний інженер	2005	1
6	Рудницька Олена Олександрівна	1959	с/спеціальна, Житомирський с/г технікум	Головний бухгалтер	1985	20
7	Криволапчук Марія Павлівна	1960	вища, Житомирський с/г інститут	Головний економіст	1985	20
8	Журавський Леонід Васильович	1968	вища, Житомирський с/г інститут	Бригадир бригади № 1	1992	13
9	Хоменко Анатолій Петрович	1976	с/спеціальна, Житомирський с/г технікум	Бригадир бригад №№ 2,3	2000	5
10	Антонюк Леонід Васильович	1965	вища, Житомирський с/г інститут	Бригадир бригади № 4	1990	15
11	Куліш Валентина Петрівна	1961	с/спеціальна, с/г технікум Ленінград. обл.	Зав. ферми бригади № 1	1985	20

12	Сойка Світлана Олександрівна	1960	с/спеціальна, Рогачів- Волин. с/г технікум	Зав. ферми бригади № 3	1986	19
13	Хоменко Людмила Петрівна	1960	вища, Житомирський с/г інститут	Зав. ферми бригади № 4	1986	19
14	Рибінська Лідія Адамівна	1960	середня	Зав. ферми бригади №5	2000	5
15	Сьомак Ганна Григорівна	1957	середня	Зав. ферми Бригади № 6	2000	5
16	Романуха Григорій Костянтинович	1961	с/спеціальна, Верхів- нянський с/г технікум	Технік- будівельник	1982	23
17	Батий Василь Дмитрович	1959	с/спеціальна, Жито- мирський с/г технікум	Бригадир трак- торної бригади	1982	23
18	Хом'як Костянтин Вячеславович	1980	вища, Державна агро- екологічна академія України (м. Житомир)	Зав. гаражем	2000	5
19	Романуха Надія Петрівна	1963	с/спеціальна, Сьнін- ський с/г технікум Смоленської обл.	Помічник бухгалтера	1981	24
20	Прохорова Галина Петрівна	1967	с/спеціальна, Сьнін- ський с/г технікум Смоленської обл.	Бухгалтер	1987	18

Аналіз показує, що майже всі головні спеціалісти ПСП «Велідницьке» з вищою освітою і стаж їх роботи більше 20 років. Керівники середньої ланки з вищою освітою – 4, із середньою спеціальною – 7, із середньою освітою – 2. За стажем роботи: 20 років і більше – 4, 10 років і більше – 5, 5 років – 4.

Основна заслуга у підборі, підготовці, вихованні кадрів депутата сільської ради, Заслуженого працівника сільського господарства України, беззмінного керівника колгоспу, а тепер ПСП «Велідницьке» Плітмана Якова Ісаковича. Завдяки його мудрості і великому досвіду створений дієздатний колектив, який в складних умовах вирішує повсякденні завдання життєдіяльності даної сільської території. Виправдовує довіру односельчан і сільський голова Романуха Петро Андрійович, працював зоотехніком у місцевому господарстві, на цій посаді працює з 1990 року.

Підсумовуючи роботу, яка проводиться на території Нововелідницької сільської ради можна зробити висновок, що орган самоврядування спільно із ПСП «Велідницьке» та іншими виробничими підприємствами різних форм власності, завдяки консолідації зусиль керівників і спеціалістів виробничих структур та закладів, установ і організацій, а також державній підтримці, сільській громаді вдалося зберегти і забезпечити діяльність створеної соціально-культурної, побутової та виробничої сфер на своїй території. Це, в свою чергу, означає, що кінцевий результат функціонування агропромислового сектора економіки значною мірою залежить від того, як спрацює кожна сільська територія, сільська громада.

1. Сільський сектор України на рубежі тисячоліть. У двох томах. Том 1. Потенціал сільського сектора / Л.О. Шепотько, І.В. Прокопа, С.О. Гудзинський та ін. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2000. – 396 с.; Сільський сектор України на рубежі тисячоліть. У двох томах. Том 2. Соціальні ресурси сільських територій / Л.О. Шепотько, І.В. Прокопа, С.О. Гудзинський, В.Д. Яровий. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003. – 466 с.
2. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С. 3 – 9.
3. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 4 – 11.
4. Онищенко О.М., Юрчишин В.В. Концептуальні проблеми майбутнього українського села і селянства // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 24 – 28; Онищенко О.М., Юрчишин В.В.

- Сільське господарство, село і селянство України в дзеркалі пострадянської аграрної політики // *Економіка України*. – 2006. – № 1. – С. 4 – 13.
5. *Прокопа І.В.* Соціальні аспекти розвитку сільських територій // *Економіка АПК*. – 2005. – № 11. – С. 48 – 50.
 6. *Гайдучий П.І.* Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства та сільської території // *Економіка АПК*. – 2005. – № 11. – С. 43-47.
 7. *Малиновський А.С.* Системне відродження сільських територій в регіоні радіаційного забруднення: (Монографія). – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 604 с.
 8. Поточний архів Нововелідницької сільської ради Овруцького району Житомирської області.
 9. Поточний архів ПСП «Велідники» Овруцького району Житомирської області.

References

1. Silskyi sektor Ukrainy na rubezhi tysiacholit. U dvokh tomakh. Tom 1. Potentsial silskoho sektora / L.O. Shepotko, I.V. Prokopa, S.O. Gudzynskiy ta in. – K.: In-t ekonomiky NAN Ukrainy, 2000.– 396 s.; Silskyi sektor Ukrainy na rubezhi tysiacholit. U dvokh tomakh. T. 2. Sotsialni resursy silskykh terytorii / L.O. Shepotko, I.V. Prokopa, S.O. Gudzynskiy, V.D. Yarovyi.–K.: In-t ekonomiky NAN Ukrainy, 2003.– 466 s.
2. *Yurchyshyn V.V.* Silski terytorii yak systemoutvoriuiuchi faktory rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky // *Ekonomika APK*. – 2005. – № 3. – S. 3 – 9.
3. *Sabluk P.T.* Rozvytok silskykh terytorii v konteksti zabezpechennia ekonomichnoi stabilnosti derzhavy // *Ekonomika APK*. – 2005. – № 11. – S. 4 – 11.
4. *Onyshhenko O.M., Yurchyshyn V.V.* Kontseptualni problemy maibutnoho ukrainskoho sela i selianstva // *Ekonomika APK*. – 2005. – № 11. – S. 24 – 28; *Onyshhenko O.M., Yurchyshyn V.V.* Silske gospodarstvo, село і селянство України в дзеркалі пострадянської аграрної політики // *Економіка України*. – 2006. – № 1. – С. 4 – 13.
5. *Prokopa I.V.* Sotsialni aspekty rozvytku silskykh terytorii // *Ekonomika APK*. – 2005. – № 11. – S. 48 – 50.
6. *Gaidutskiy P.I.* Pro osnovni zasady reformuvannia systemy derzhavnoi pidtrymky silskoho gospodarstva ta silskoi terytorii // *Ekonomika APK*. – 2005. – № 11. – S. 43-47.
7. *Malynovskiy A.S.* Systemne vidrodzhennia silskykh terytorii v regioni radiatsiinoho zabrudnennia: (Monohrafiia). – K.: NNTs IAE, 2007. – 604 s.
8. Potochnyi arkhiv Novovelidnytskoi silskoi rady Ovrutskoho raionu Zhytomyrskoi oblasti.
9. Potochnyi arkhiv PSP «Velidnyky» Ovrutskoho raionu Zhytomyrskoi oblasti.

Романюк Н.И.

Сельская территория в условиях радиационного загрязнения после аварии на Чернобыльской АЭС: 1986 – 2006гг. (На примере территории Нововелідницького сільського совета Овруцького району Житомирської області).

В статті освещено особливості господарської діяльності, функціонування соціально-культурної сфери, збереження кадрового потенціалу на території Нововелідницького сільського совета Овруцького району Житомирської області після аварії на Чернобыльській АЕС (1986 – 2006гг.)

Ключевые слова: *сельская территория, Чернобыльская авария, сельское хозяйство, социально-культурная сфера.*

Romaniuk N.Y.

Rural territory in the conditions of radiocontaminant after an accident on Chernobyl NPP: 1986 – 2006 years (For example Novovelidnytskoyi territory of the village council Ovruch district, Zhitomir region).

The article presents the peculiarities of economic activity, the functioning of the social and cultural sphere, the preservation of personnel potential in the territory Novovelidnytskoyi village council Ovruch district of Zhytomyr region after the accident at the Chernobyl nuclear power plant.

Determined that the system of the revival of rural areas the first place belongs to the rural community. Through consolidation of efforts Novovelidnytskoyi village council the PSP "Velidnitske", and other industrial enterprises, managers and specialists of industrial enterprises and institutions organizations, and rural community managed to preserve and maintain created socio-cultural, residential and industrial areas on its territory

Key words : *village territory, Chernobyl accident, agriculture, social and cultural sphere.*